

“Çukurova Konar-Göçer Türkmenlerinin Halk Kültürlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”

Prof. Dr. Erman ARTUN

Halk kültürü, do umdan ölüme kadar insanların ya ant s nda yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini kapsar. Halk kültürü ara t rmlar halk n dü ünçe, duygu ve sezgisinin temeldeki karakteristiklerini, halk ya am n n temel dinamiklerini, töre ve geleneklerini, tutum ve davran lar n , yarat ve becerilerini, sevgi ve be enilerini inceleyip ara t rarak ulusal kültürün do ru bir biçimde i lenmesine, de erlendirilmesine ve yorumlanmas na önemli katk lar da bulunur.

Halk kültürü ürünlerinde Anadolu insan n n dünya görü ünü, ya ama biçimini, bireysel ve toplumsal sorunlar n görürüz. Halk kültüründe halk n ortak ve yayg n davran kal plar n , ya ama biçimini, belirli olaylar ve durumlar kar s ndaki tavr n ; çevresini ve dünyay alg lay n , geleneksel ve törensel ya am n düzenleyen, zenginle tiren, renklendiren beceri, be eni, yarat , töre, kurum ve kurumla may , bir ucuyla geçmi e, bir ucuyla da zaman m za uzanan gelenekleri, görenekleri, âdetler zincirini görebiliriz.

Türkler; tarihleri boyunca birbirinden farklı birçok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalm t r. Orta Asya'daki en eski Türk toplulukları n n inanç sistemleri atalar kültürü, tabiat kültürleri ve Gök Tanrı kültürü olmak üzere üçlü bir din anlay ş ndan oluş maktadır. Bunlardan atalar kültürünün çe itli eski Türk zümreleri arasında en köklü ve en eski inançlardan birisi olduğu söylenebilir. Atanın öldükten sonra ailesine yardım edeceği inancından doğ an, korku ve saygıyla kar ş k bir anlay ş an olan atalar kültürü, Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinlerin yayılması ndan sonra da Türkler arasında kuvvetinden bir şey kaybetmeden varlığını devam ettirmi tir. İslamiyet, VII. yüzyılda yayılmaya başlam , Türklerin bu yeni dine geçişleri de aynı yüzyılda başlam , ancak, X. yüzyılda tamamlanmıştır.

Uygurların beş i i olan Anadolu de i ik kültür, kültür ve inanç sistemlerinin bir sentezidir. Miras bütün Anadolu'ya aittir. Bu ortak kültür mirası bir mozaik de ğ il, bu kültürlerin aldığı m olan Türkiye kültürüdür. Çe itli kültürler, Anadolu kültür potasında eriyerek bir bütünü yani Türkiye kültürünü oluşturmu tur. Her etkin kültür, kendi dü ünçesine, kendi tavrına ters dü en durumlar yaş iler ya da özelliklerini de ğ itirerek kendi bünyesinde eritir.

Halk kültürü ara t rmlarında eski inanç sistemlerine ait bir çok inanç ve pratiğin günümüzde de ya ad ı bilinmektedir. Bu inanç ve pratiklerin tespit ve de erlendirmesi sonucu Türk kültürünün köklerine bir ölçüde ulaş lacaktır. İnsanlar, en erken süreçlerden itibaren yaş amlarında tutunacak, güvenecek gizli bir varlık aram lardır. Bu arayış lar ve inançlar, gökyüzündeki yıldızlar, ay, güneş , fırtına, gece, gündüz, ağaçlar, nehirler gibi bütün tabiat olgularından, korkulan ya da çekinilen varlık ve olaylardan kaynak alm t r. Dünyanın dört bir yanında insanlar, inanç sembollerini taş , toprak, maden, seramik ve hatta tekstilde bile dile getirmiş lerdir. İnanç sistemleri giderek geliş mi ve neticede tek tanrılı din a ş masına ulaş mıştır. Bu inançlar görsel malzemeye dökülerek, insan - kültür - uygarlık - sanat ilişkisinde de erlendirilmesi gereken objeler ortaya çı kmıştır.

Çukurova Türkmenleri konargöçer ya ama biçiminden en son toprağa ba lı yerlere ik düzene geçmiş lerdir. Büyük bir bölümü bugün köylerde yaş asalar da hayatlarının bir bölümünü konar göçer yaşam lar veya eski konar göçer aile büyüklerinin bu kültürüyle beslenmiş lerdir. Bir bölümü de hayvancılığa ba lı olarak yazlar yaylalara göçerek bu kültürü sürdürüyorlar.

Bildirimizde, İslamiyet öncesi inanç sistemlerine ait inançların Anadolu'ya taş nması na, Anadolu inançlarıyla kültürle me sonucunda yeniden yapılanması na, bu inançların İslamiyet'e ş arak inanç ve pratiklerle Anadolu'da yaş ad ına de inilecektir. Çukurova Türkmenlerinin geçiş dönemleri, halkbilgisi, bayramlar , törenleri, kutlamalar , inançlar vd. halk kültürü ürünleri örneklerinden yola çıkarak eski Türk inançlarının izleri aranacaktır.

Anadolu'da anlatılan menk belerde, efsanelerde, yatar, türbe ziyaretlerinde, mevsimlik törenlerde, hayatın geçi dönemleri inan ve pratiklerinde, halk hekimli inde, çe itli törenlerde vd. bir çok eski inanın bütün canlıyla ya adın görüyoruz. Ya ayan inançlar sağlıklı de erlendirebilmek için Türklerin slamiyet öncesi inanç sistemlerini, dinlerini inanların incelemek gerekir. Ya ayan inanların kökeni konu edildi inde, Anadolu inançların besleyen, Türklerin eski inançları na k saca de inmek gereklidir. Eski Türklerin inançları nelerdi? Bu inançların yap ve fonksiyonları nasıldır? slamiyet'i kabul edip slâmî kültür dairesine girdikten sonra yeni co rafyada yeniden yapılanmadan önceki ekileri nasıldır? inanların bir k sm slamiyeye bürünürken yap de i ikli ine u ray p yeni fonksiyonları kazandı mı? gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Orta Asya'dan gelip Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler, buraya kendi kültürlerini taşıdılar. Anadolu co rafyası, birçok uygarlık, din ve inanç sistemlerinin buluştuğu kültürlerin ortak kaynağı oldu. Türkler Anadolu'ya gelince slamiyet ve Anadolu kültürüyle tanıştı. Türk halk kültürü günlük hayatın uygulama ve değer yargılarıyla yeni bir içerik ve nitelik kazanmıştır. slamiyet öncesi atalar kültürü, tabiat kültürleri, gök tanrı kültürü ve amanlık gibi eski inançları yeni inanç örgüsü altında devam ettirdi (Ocak, 2000:53). Türkler, evreni, dünyayı, insanlar anlamaya, kontrol altına almaya yardımcı eden bu inançlardan, hastalık nedenlerini anlamaya ve tedavi etmeye çalışırken de yararlanmışlardır. Sihir sistemine dayanan amanlık, hakim inanç olan slamiyet'in bir ögesiymi gibi varlığını sürdürmektedir (Boratav,2000:76).

inanç, bir düünceye bağlı bulunma, bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öretidir (ML.1971:300,c.6). Din ve inanç kavramları birbirinden farklıdır. Ayrıca, din denen toplumsal kurum, inanç ve tapınma olmak üzere iki bölüme ayrılır. Her iki bölümün temelinde de kutsallık ve yasak kavramları yatar (Turan, 1994: 84).

Tarihin ilk topluluklarından beri ay, mevsim yılı vb. de i iklikler törenlerle kutlanmaktadır. Tehlikeli, anlaşmaz, ürkütücü doğadaki güçsüz insan, büyüden büyük destek görüyordu (Fischer,1985:37). Taklit, eylem ve toplu katılma doğaya karşı büyüyle korunma (Nutku, 1985:171). Bu büyüsel bolluk bereket nitelikli dualar zamanla törene dönüşümü belli zaman ve kurallara bağlanmıştır. Kültür öğelerinde olan bu arayış ve üretilen düünceler, inan ve pratikleri oluşturmuştur.

Bütün milletlerin kültürlerinde görülen yeni yıl törenleri, ya ama biçimlerine, co rafyaları na, ekonomik yapıları na, inanç yapıları na uygun koşullarda, uygun zamanlarda çe itli pratiklerle kutlanırlar. İnanca bağlanan yeni yıl törenleri, Asya ve Ön-Asya toplumlarında benzer iklim ve co rafya artları nda zaman, ad ve pratik benzerli iyle kutlanmıştır. Temeli dine dayanan benzer veya ayn öğeler, kültürel bir güç olarak karşımıza çıkar. İnanç, büyü, miti besler. Mitler toplumdaki değerlerin geriye dönük modelleridir (Malinowski, 1998:152).

Eski topluluklar, hayvanlar, bitkiler, kayalar, dağlar, rmaklar, yıldızlar gibi çevrelerinde bulunan her şeyin bir ruhu olduğunu inanmaktaydılar. Bu inanca göre ruhun bedene bağlı olduğunu inanırlar. Ruh, bedeni bırakırsa beden ölür. Ölen kişinin ruhu, yine de cesedine bağlı kalır. Ölümler ya amaya devam ederler, saygı isterler. Yiyip içmek isterler. Bu nedenle ölenlerin mezarları na sevdikleri yiyeceklerle, ya arken be endikleri eşyalar, araçları konur (Tezcan, 1996:115). Tahtacı Türkmenlerinde günümüzde de süren elbiseyle ve bazı eşyalarla gömülme inanılmaktadır. Canlılık temel özelliklerinden biri olan büyü ve falın Türkler arasında da uygulandığı bilinmektedir. 921-922 yıllarında Oğuzların yanına gitmiş olan İbnî Fadlan, onların hastalığın kötü ruhların etkisiyle meydana geldiğini inandıklarını belirtmektedir (Turan, 1994:104).

Eski Türklerde, insan ruhları genellikle kuş biçiminde düünümü tür. İnsanlara can vermeden önce bu ruhları, gökte kuş olarak yarırlar, insanlar ölünce göğe uçarlar. Dede Korkut'ta Deli Dumrul kara kılıcını sırtına, Azrail bile güvercin olup pencereden çıkıp gider.

Kurguların Er Tök destanında bir yit, "Bu yedi ku benim ruhumdu, benim nefesimdi" demidir. Di er taraftan, Orta Asya'da ruhlar, hayvan ve genellikle de ku biçiminde dü ünülmü tür. aman n gök yolculu unda yardım ruhlar , ku ya da kanatlı hayvanlar olarak temsil edilmi tir (Avc o lu, 1995:345).

amanizm'den önceki Türk inançlar içerisinde önemli bir yeri olan tabiat kültleri ise, yer ve gök kültü olmak üzere ikili bir görünüm sergilemektedir. Eski Türkler tabiatındaki bütün varlıklarda kavranamayan bazı gizli güçlerin bulunduğunu düşünerek da , tepe, ta , kaya, a aç veya su gibi nesnelere canlı kabul etmişlerdir. Atalar kültü gibi tabiat kültleri de Türklerin çeşitli dinlere girip çekimler na ra men varlıklar n sürdürmeye devam etmiş tir (Ocak, 2000: 40; Eliade,1987: 202). amanizm bir din değil, büyü sistemi olarak yerleşip yayılırken Türkler arasında daha önce mevcut olan atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı inancın , Budizm, Maniheizm gibi dinlerin bazı inanç ve merasimlerini benimsemişlerdir (Ocak, 2000:53).

Kült, yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınmadır (Tezcan,1996:120). Kült; kültü konu olabilecek bir nesne ve kişinin inancın varlığı , bu nesne ya da kişiden insana zarar gelebileceğine ilişkin inancın varlığı , bu inancın sonucu olarak faydasız olacak, zarar uzaklaştıracak ziyaretler, adaklar, kurbanlar vb. uygulamaların varlığıdır (Ocak,2000:113). Atalar kültürünün eski Türk toplulukları arasında en köklü ve en eski inançlardan biri olduğu söylenebilir. Hemen hemen bütün Kuzey ve Orta Asya kavimlerinde bulunduğu görülen atalar kültü Hun'lar zamanında tespit edilmiştir (Ocak,1983:26). Bilge Kağan kitabesinin sonunda yer alan kelimeler atalar kültürünün varlığını Göktürklerde de görüldüğünü göstermektedir (Ergin,1970:25). Atalar kültü, ruhun bir bedenden ötekine geçmesi inancın benimseyen Budizm ve Maniheizm'in Türklerce kabul görmesinde etkili olmuştur. Bu kültü göre, çok yayan, bilgili, yönetici insanlar öldüğünde onların ruhları , ailesine ve toplumuna yardım eder ve onları korurdu (Ocak, 2000:62). Günümüzde, Anadolu halkı , evliyaların yattıkları yerlere (tekke, zaviye, türbe, mezar, hazire, dergah vb.) gider ve onlardan yardım diler. Bu yardım, kişilere iş , hastalara şifa vb. biçimlerde görülebilir; fakat bu yardım isteninin mutlaka inancın yapılmaması gerekmektedir (Kaya,2001:200). Bugün hâlâ Anadolu'da varlığını sürdüren, evliya, dede, baba inancın kökenini atalar kültürüne bağlayabiliriz.

Dallar ve tepeler, tarihin bilinen en eski dönemlerinden beri yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıklar dolayısıyla insanların gözünde ululuk, yücelik ve ilahilik sembolü kabul edilmiştir (Ocak,1983:70). A aç daima hayatın ve ebediliğin timsali olarak benimsenmiştir (Eliade,1975:231). Eliade di er tabiat kültürlerinde olduğu gibi a aç kültüründe de a açın maddi varlığını değil, özelliklerinin ve temsil ettiği gücün kültür konusu olduğu belirtmiştir (Eliade,1975:23). Dede Korkut er olsun avrat olsun herkesin a aç saydığını ve çekindiğini belirtmiştir.

Anadolu sahası , a aç kültürünün Müslüman Türklerdeki en ilgi çekici örneklerinin ortaya çıktığı yerlerden biri olarak görülmektedir. A aç kültü Tahtacılar ve Yörüklerde yayındır. Tahtacılar, geçimlerini a aç kesmekle sürdürmektedir. Onların a açlara büyük saygı ve bağlılıkları vardır. Muharrem ayında a aç kesmek yasaktır. Hafta içinde ise salı günleri a aç kesilmez. Yeniden ise bağlayacakları zaman a açlara dualar okunur. Tahtacılar en çok sarçam, ladin, köknar ve ardıc; Yörükler ise karadut, çınar ve katran a açın kutlu sayarlar ve hepsi de tek a açlar kültü olarak kabul ederler (Roux, 1962, Akt: Ocak, 1983:89).

Tarih boyunca "a aç" ve "evliya" arasında kurulan ilişki de dikkat çekmektedir (Ocak,1983:93). Anadolu'da tek olan meşve ardıc a açların ziyaret etmek, ayın yapmak, a aç dallarına dilek çaputları asmak yaygın pratikler olarak varlığını sürdürmektedir. A açlardan, yamur duası , çabuk evlenme ve hastalıkların şifası gibi nedenlerle medet umulmaktadır (Ocak, 2000:135). A aç üzerine yapılan bu pratik ve inanmalar da "a aç kültü"ne bağlanabilir. Anadolu'da a aç kültürünün kalıntıları hâlâ yaşamaktadır. A aç hasta çocuklara öptürülür. Tahtacı kadınlara a açları iplekişirliklerinden kurtulmaya çalışırlar. Yörük boylarında ise, kutsal sayılan a açların yanından uzanılmaz (Avc o lu,1995:359). Yine Anadolu'nun pek çok bölgesinde, a açlardan deva isteme, dileklerinin gerçekleşmesi için çaputları bağlama gibi pratiklere de sık rastlanmaktadır.

Eski Türklerde inanç sistemi üzerine yazıl kaynaklarda, su ve ate motifine ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir. Orhun Yazıtları'nda kutsal su kaynaklarından söz edilmektedir. Tahtacılar, suyu kirlettiği için abdest almaya karardır. Bununla birlikte, su gibi güne ve aydan indiyine, yani gökten geldiğine inanan ateş de kutsaldır (Avcıoğlu, 1995:356).

Atalar ruhunun hatıra için yapılan tusa'nın bir kısmı çocukların oynadıkları bebeklere benzemekle bir kısmı da tilki, tavşan ve başka hayvan derilerinden yapılmakta, duvarlara, sarkılara asılmakta veya torbalarda saklanmaktadır (Özkan,1996:42). Şamanist Türkler kendileri için hazırladıkları yemeklerden bir kısmını sabah akşam bu tözlerin ağızlarına sürerek onlara yemek yedirmiş, daha sonra karışına geçerek ekinlerinin ve sürülerinin bereketli olması için dualar etmiş, ilahiler söylemişlerdir. Tahtacı ocaklarında bulunan bazı şamanlar da kutsal eski Türkler arasındaki şamanist düğünlerden bir tusa (töz, töş) kültüründen kaynaklanmaktadır. Bazı Tahtacı ve diğer Alevî ocaklarında bulunan kutsal şamanlar da birer fetiş olarak bu tözlere örnek teşkil etmektedir (Yörük, 1928:256).

Halk hekimliğinin bazı uygulamalarında atalar kültürü ve tabiat kültürleri arasında bir bağ vardır. Atalar kültürü ataların takdisine dayanır. Atanın öldükten sonra ruhunun bir takım üstün güçlerle donanması ve bu sayede geride kalanlara yardım edeceği inanılır. Ataların şamanlar ve mezarlar kutsal kabul edilip ruhlarına kurban sunulurdu. Şamanizm'in kabulünden sonra atalar kültürü Anadolu'da Türkler arasında veli kültürünün oluşumunda etkili rol oynamıştır. Üstün ruhlarla donanmış insan tipi Müslümanlıkla da bağdaşmıştır. Velinin ait olduğu toplumun sosyal, dini ve ahlaki değerlerinin temsilcisi olduğuna inanılır (Ocak,1984:3). Veli kültürü şamanların iktidarları arasında benzerlik vardır. Bunlardan biri, hastaları iyileştirmektir (Ocak, 1992:10). Kültür, yüce ve kutsal bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınmaktır. Bu saygı ve tapınım, duayım, adaşım, kurbanşım, belli ritüelleri gerektirmektedir.

Şamanizm'de ölüden medet umma yoktur. Veli kültürü, pagan kültürle ilgisinden dolayı yasaklanmasınan rağmen varlığını korumuştur. Şamanist Türkler, şamanların olağanüstü nitelikleri taşıdıklarına ruhlar ve gizli güçlerle ilişkili kurup onlara istediklerini yaptırıldıklarına inanırlardı. Bu iktidar, evliyaların dileği Allah'a iletmelerine dönüşür. Şamanist dönemden Budist döneme geçtikten sonra Budist azizlerinin çok eskilere inen kerametlerini anlatan metinler tercüme edildi. Ayinlerde halkın okuması için oluşturulan metinler geniş tabana yayıldı. Bu yolla evliyaların menkabelerine şamanların üstün ruhani güçlerle donanmış ilişkileriyle, Budist azizlerin kerametleri de eklendi (Ocak, 1984:7). Türk şamanları olağanüstü kimlikleriyle Bektaşî velayetnamelerinde yazılmış menakıplamelerde adeta yeniden hayat bulmuş gibidirler.

Atalar kültürü ruhun bedenden bedene geçmesi (tenasüh, reenkarnasyon) inancını taşıyan Budizm ve Maniheizm'in Türklerde kabul görmesinde etkili olmuştur. Atalar kültürüne göre çok yavaş, bilgili, yönetici insanlar öldüğünde onların ruhları, ailesine ve toplumuna yardım eder. Onlar kötülüklerden korunur. Bu ataların yalnızca ruhları değil, şamanlar da kutsallaştırılmıştır. Türklerdeki evliya kültürünün temelinde atalar kültürü yatmaktadır (Ocak,2000:113).

Halk, evliyaların yattığı mezar, hazire, yatağı, türbe, zaviye, tekke, dergah vd. yerlere gidip dua eder. Veliden; hastalıklardan kurtulma, iktidar bulma, kışmet açma gibi çeşitli konularda yardım istenebilir. Dua edip de istekte bulunanın mutlaka bunu inanarak yapması şarttır, aksi halde isteğin gerçekleşmeyeceğine inanılır. Ziyaretlerde dua okunur, ataların ruhlarından yardım dlenir. Ziyaret suyundan medet umulur. Bazı durumlarda atalar kültürüyle su kültürü, tepe kültürü ve taş kültürü birleşir. Türklerin şamanizm'i kabul etmesinden sonra da halkın yatağına gitmesi üzerine "Allah'ın sevgili kulları olan ve Allah'a sözü ve naz geçebilen evliyanın yardımını dilemek" şeklinde açılanma açılmıştır (Eröz,1992:103).

Eski Türk inançlarından atalar kültürü, günümüzde farklı uygulamalar ve inançları arasında varlığını devam ettirmektedir. İnsan sağlığıyla ilgili konularda halk arasında öncelikle modern bilim ve bilgi tercih edilir. Eski halk inançlarına dayalı bu tür halk hekimliği uygulamaları doktor sonrası hasta yakınlara yönelik psikojik telkin olarak bu uygulamalar önemli rol üstlenmektedir. Şamanlar, kutsallaştırılarak yapılan bu tür

uygulamalar, halk hekimliinin ku aklar boyu devam etmesini sağlamaktadır (Kaya, 2000:199).

Kültür değerleri Türk kültürünün tarih içindeki görünümünün de gelişmesine ve gelişmesine paralel olarak bir gelişim ve gelişim içinde olmuştur. İnanç merkezlerine bağlı kültür değerleri, ya ayan kültür topluluğunun dünya görüşüne ve değerler sistemine göre eklenir (Artun, 2000: 40). İnanç merkezlerinin Türk kültür ve toplum hayatında önemi büyüktür. Türklerin İslamiyet öncesi dini, tarihi, kültür ve toplum hayatıyla ilgili dünya görüşleri ve hayata bakışları konusunda ip uçları verir. Türkiye’de geleneksel değerler ve pratikler, yeni biçimlenmelerle modernle erkeğe varlığını sürdürmektedir. Anadolu’nun zengin inançlarla beslenmesi eski dönemlerden günümüze çok zengin bir inanç, değerler ve pratikleri bünyesinde yatmaktadır. Bu bir tür halk inançları denilen “senkreist” (bağılantımacı) dinseliktir (Atay, 2000:47). Geleneksel dinsellik günümüzde yeniden yapılanarak varlığını sürdürmektedir. Türkler, Avrupa ve Asya kıtalarına yayılmadan dört bin yıl önce bir tarihte sahip dünyanın en eski ve devamlı milletlerinden biridir. Orta Asya’daki ata yurtta ve buradan çevreye sürekli göçler sonucu dünyaya yayılmaya başlayan Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önceki dönemleri üzerine yapılan araştırmalarda ne yazık ki pek az yazılı malzeme bulunmuştur. İnanç merkezleri günümüzde Türk kültür tarihinin kaynağı olmaları yönüyle yeniden ele alınmalıdır. Buralardan elde edilen yeni malzemeler Türklerin günümüz inançlarının temeli olan eski inançları dünyaya yeni bir kapı açacaktır.

Evliyalar, velayet derecesine ulaşmış kişilerdir. Kimi zaman tayy- mekân (bir anda uzak mesafelere gitme), tayy- zaman (bir anda birkaç yerde bulunma), su üstünde yürüme, kalp okuma vd.gibi üstün özelliklere sahiptir. İslam inancına göre buna "keramet sahibi olma hali" adı verilir. Ziyaret, adak, kurban ve benzeri uygulamaların varlığı olmalıdır (Ocak, 2000:113). Kutsal kabul edilen yerlerden alınmayan toprak, su gibi nesnelere dokunmak, üzerinde tasmak, içmek, üzerine dökmek ekinde araç olarak kullanılmaktadır. Bu yerlerden psikolojik rahatsızlıklar için de ifa aranır (Kalafat,1997:36; Başar,1972:159).

Tarihsel süreçte, her kültürde olduğu gibi Türk kültürünü belirleyen değer norm, sosyal kontrol öğeleri ve formlar deyimli deyişle eürdürmektedir. Bir çok kültürel ve ritüel özlü değerlerin pratiğinin uygulanmasını gerektiren ölümlü kültür çeşitli bölgelerde yerel özellikler göstermekle birlikte ana çizgisi bakımından aynıdır. Her yörenin kendi inanç, görenek, estetik ve sosyo-ekonomik anlayış ve değerlerine göre değişebilen ama hepsinin özünde insan olan bir takım inanma ve pratikler vardır. Toplumca inanılan bu doğrultudaki her tür inanma ve pratik bu etkinliklerin içindedir. İnsanlar geçmişle gelecek arasında bir bağlantı kurmaya çalışırlar.

Anadolu insan kendilerine yurt kurma ve seçkin kişileri sonsuza dek inandırmak, hem de kendi hayatlarını onlarla paylaşmak için bazı mekanlara kutsiyet vermektedir. Ayrıca buralar emanet duygusuyla koruyarak ziyaret etmek suretiyle onlara karşı olan vefa borçlarını ödemeye çalışırlar. Halen ziyaret edilmekte olan bu makamlardan bazıları eski inanç ve kültürlerden izler taşımaktadır. Büyük ölçüde de idir. Bunların ötesinde bazı efsane ve menkabelerle süslenen ziyaret olgusu yörenin kültürel ve dini değerleriyle de zenginleştirilmiştir.

Din bilimcilerin “kitaplı dinler” olarak ifade ettiği semavi dinler, eski dinlerin ve inançların etkisinden kurtulamamışlardır. Türkler Müslümanlaşmadan önceki inançları da taşımışlardır. Türklerin İslamiyeti kendi inançlarıyla harman edip yeni bir sentez oluşturmuşlardır. Araştırmalara göre Türkler arasında İslamiyeti, dini siface yorumlayan, halkın benimseyeceği biçimde ifade eden ve halkın eski inançları ile yeni dini kaynağı olan “sufiler” olmuştur.

Eski Türk İnançlarının Çukurova Konar-Göçer Türkmenlerine Yansımaları

Çukurova bölgesinde yörük ve göçer adlarıyla bilinen hayvancılığa bağlı ekonomileriyle göçer, yar göçer ve yaylacı olarak nitelenebilecek göçer topluluklarına günümüzde de rastlarız. Bunlar hayvancılığın yanı sıra kilimcilik, demircilik, el sanatları ve tarımla uğraşırlar.

Göçebe kültüründen yerleşik kültüre en son geçen Çukurova Yörükleri, Türkmenleri binlerce yıllık kültürü günümüze kadar saklayıp taşımışlardır. Orta Asya Türk kültürünün, Anadolu halk kültüründe eklenmesinin en güzel örneklerini Yörüklerde, Türkmenlerde görüyoruz.

Büyük kültür merkezlerinden uzak yayla ve köylerde yaayan Yörüklerde ve Türkmenlerde göçebe hayatndan kuvvetli izler görülür. Tabiatla iç içe hayat, gelenek ve görenekleri ekillenmiştir. Eski Türklerin âdetlerinin ve törenlerinin izlerine günümüz Yörük ve Türkmen kültüründe rastlarıyoruz. Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni bir toplum düzeninin kurulması yeni bir kültüre geçiş anlamına gelmektedir.

Yörük ve Türkmen kültürünün her yönüyle incelenip araştırılması eski Türk kültürüne ait ipuçları verecektir. Bu bildirimizde rastladığımız eski Türk kültürüne ait ipuçlarındandır bazıları şöylece sıralayabiliriz:

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

DOĞUM ADETLERİ, İNANIŞLARI VE BUNLARA BAĞLI PRATİKLER (K.9, K.11, K.37 K.1, K.3,K.7, K.9)

Al Basma

“Al” kelimesi, u ursuz, olumsuz, istenilmeyen, basarak zarar veren anlamına gelir. Alada Yörüklerinde “albasma” inancı vardır. Aynı zamanda “b rob ro” diye bilinen ve korku veren bir canlanın varlığına da inanılır. B rob ro seslendiği insanı kandırabilirse onu ikiye bölecek inancı vardır. Bir kuş gibidir. Lo usaya zarar vereceğinden u ursuz sayılır (Kalafat, 1994: 153-175).

Tarsus'ta lo usanın üstünden cenaze alayı geçerse lo usay ve çocuğunu al basarak inanın temelinde de cenazenin arkasından iyi ruhlar geçer, lo usa da cünup olduğu için bu ruhlar lo usay çarpıp düncesi yatmaktadır. Gelinin ve cenazenin kırkının bebeği ve lo usay çarpacağı inancında cünupluk kavramıyla karışıyoruz. Dolayısıyla âdet ve slâmî kuralların iç içe geçtiğini söyleyebiliriz (Dalgantekin, 1995).

Feke'de albasma konusunda yapılan uygulamalarda eski kültür izlerinin yanında odaya Kuran koyma gibi uygulamalarla da slâmî etki de kendini göstermektedir (Karaka, 1985).

Sıralı Çocuk

Yörüklerde ağıret gelinleri çocuğu davarda, yolda, ocağın başında duvar. Ocağın başında ağı yaparken doğan çocuk erkek olursa sıralı (anslı) sayılır. Davar başında doğan erkek çocuğu kutlu sayılır. Yabanda, odunda doğan çocukların ise ocağın yitileri olacağına inanılır (Yalgın, 1997: 63).

Sarılık

Adana'da doğumdan hemen sonra çocuğun fizyolojik bir değişiklikle geçirdiği sarılık için de bazı uygulamalar yapılır. Çocuğa örtülen ve giydirilen sarı giysi ve üzerine takılan sarı nesne ile sarılığın gelmeyeceğine inanılır. Halk inanmalarında uygulanan pek çok pratikte, burada olduğu gibi benzetme veya taklit öğelerinden yararlanılmaktadır (Baçetinçelik, 1998).

Göbek Kesme

Alada'da yeni doğan çocuklarda göbek kesme ile ilgili yapılan tüm bu işlemlerle doğan çocuğun geleceğinin etkileneceğine inanılmakta, bu amaçla benzetme ve taklit yoluyla çocuğun gelecekte iyi okuması, inatçı biri olması, iyi bir mesleğinin olması, evine bağlı biri olması, beklenmekte ve onun bir parçası kabul edilen göbek gelişi güzel, herhangi bir yere atılmamakta, büyüsel nitelikli işlemler uygulanmaktadır (Yılmaz, 2005).

İlk Tırnak Kesilmesi

Alada'da çocuğun tırnağının ilk defa kesilmesinde de bazı pratikler uygulanmaktadır. Örneğin ileride eli bolluk içinde olsun diye önüne çeyizli deşerlerde para konması ve istediğini alması uygulaması bu tür büyüsel pratiklerdendir (Yılmaz, 2005).

Kırklama

Adana'da anne ve çocuk kırklandıktan sonra, aynı suyla veya artan suyla çamaşırlar yıkanmaktadır. Adana ve çevresinde çocuk ve anne, 7., 20. ve 40. günlerde yıkanmaktadır. Kırklama adı verilen bu törenlerde suya; altın, talaş, yapraklar ve çiçekler atılmaktadır (Baçtinçelik, 1998).

Feke'de kırkıncı gün bebeğin doğumundan sonraki en önemli günlerden biridir. Bu günde çocuk, annesi ve kullandıkları eşyaları yıkanır. Böylece çocuk yeni bir döneme başlar. Uygulamadaki kırk sayısı da dikkat çekicidir. Eski Türk kültüründe karımaza çıkan bu formülistik sayı bugün de rastlamaktayız (Karakaş, 2005).

Aydaş Çocuk, Aydaş Aşı

Adana'da doğumdan sonraki aylarda gelişemeyen, cilt, hastalıklı çocuğa "aydaş çocuk" adı verilir. Aydaş çocuk için "aydaş" pişirilir. Bu, sembolik bir adıdır. Çocuğun yeterince pımden düncesinden hareketle yapılan taklit büyülerinin uygulamasıdır. Aydaş çocuğu dikenli gülün arasından ve kurt ağzından iskeletinden geçirme uygulanan diğer pratiklerdir. Eski Türklerden bugüne kadar kurt, kutsal bir hayvan olarak kabul edilmiş, kurdun derisi, bulağı, dişi, balık halk hekimliğinde ifa verici olarak kullanılmaktadır (Baçtinçelik, 1998).

Feke'de aydaş çocuk uygulamalarda dört yolağında "aydaş" pişirme dikkat çekicidir. Burada çocuğu fiziksel olarak henüz tam anlamıyla olgunlaşmamış ve bu şekilde yollarını kesitini noktadan da güç alınarak çocuğa tel olgunlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu bir taklit büyü olarak değerlendirilebilir (Karakaş, 2005).

Köstek Kırma

Adana'da yürüyemeyen, yürürken ayaklar dolaşan çocuğun köste kırılır. Büyüklük bir isim olarak köstek kırma, çocuğun yürümesini engelleyen baskı kesilmeye çalışılarak taklit büyü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına iker sucuğu, ip, iker torbası bağlanırsa da ayaklar arasında simit konur. Köstek, ya bir çocuk, ya yağı bir kadın tarafından kesilir, ya da köpeğe ekmek vererek çocuğun kösteğinin kırılması istenir. Başka bir çocuğun eline sucuk verilerek yürüyemeyen çocuğun o sucuğu almak için yürüyeceğine inanılır ya da bacağına takılan simidi bir çocuğun kapmasıyla çocuğun yürüyeceğine inanılır. Çocuk yürürken köstekleniyorsa kösteği, üç salmakasla böyle bir şekilde kesilir (Baçtinçelik, 1998).

Feke'de "Köstek kesme" uygulamasında çocuğun yürüyememe durumunu ortadan kaldırmak için de taklit büyüğünde bir isim görüyoruz. Çocuğun ayaklarına bağlanan ip kesilerek ayakların açılması ve yürümesi sağlanmaya çalışılmaktadır (Karakaş, 2005).

Yedi İnancı

Adana'da doğan çocuğun yedi yaşına kadar saçını kesmeme veya saçını yedinci yaşında ziyarette kesme, yedi yıl baskından giydirme ya da yedi Mehmet evinden giydirme gibi yedili uygulamalara çokça rastlanmaktadır (Baçtinçelik, 1998).

Bebek Eşi

Adana'da doğumdan hemen sonra çocuğun eğinin toprağına gömülmesi olayı eski Türklerden günümüze kadar halk geleneğinde yerini korumaktadır. Eskiden olduğu gibi bugün de eğinin toprağına gömülmede göbekte uygun bir yere saklanmakta veya gömülmektedir (Baçtinçelik, 1998).

Loğusa ve Bebeğı Koruma

Adana'da loğusa ve çocuğun bulunduğu odada bulundurulmuş süpürge temizliği, aynanın parlaklığı, makas/sarı/bıçak/demir/ine gibi aletlerin gücü, nazar boncuğu kötü gözleri önlemeyi amaçlamaktadır. Odadaki kırmızı renklerle, dikkat rengin parlaklığı üzerine çekilmekte, anne ve çocuk kötü gözlerden korunmaktadır. Süpürgenin temizliği ve koruyuculuğu ile alkarasından girmesi önlenmektedir, aynanın parlaklığı ile kötü ruhlar uzaklaştırılacak, demir veya çelikten yapılan aletlerle anne ve çocuk kötü güçlere karşı güçlü olacaktır. Kur'an'ın slamî bir öğe olarak kötülüklerin uzaklaştırılması için araç olarak kullanılmaktadır. Kapıya bağlanan al veya dikenli çalınla, o evde

henüz hassas ve zayıf durumda birilerinin bulundu una dikkat çekilmekte ve gelecek kiler uyarılmaktadır (Baçetinçelik, 1998).

Feke'de lohusa konusunda yapılan uygulamalarda, doğumdan sonra zayıf doğan anneyi hastalıklardan koruma ve eski gücünün geri kazandırma duşüncesini görmekteyiz (Karakaş, 2005).

Bebegın Nazardan Korunması

Adana'da çocuğa nazar demesinden çekinilerek bazı uygulamalara başvurulur. Bunun için çocuğa nazar boncuğu veya çengelli iğne takmak, çocuğun ilk "kakal bezi"nde var oldu una inanılan güçten yararlanılmaktadır. Çocuğun ilk kakal bezi, kutsal bir nesne gibi 40 gün saklanmakta, kötü etkileri uzaklaştırmak için, yaralar iyileşene inanılmaktadır. Kapıya asılan soğan iğnesi, kurdelede, kapıdan girene inanılan kötü güçlerin girmesini engellemek içindir (Baçetinçelik, 1998).

Diğerk Doğum Adet ve İnanmaları (K.2,K.4, K.5, K11,)

- * Yörüklerde, erkek çocuk obanın alevi, kız çocuk evin közüdür, sözü yaygındır.
- * Çocuk doğunca tuzlanır, mersin yaprakları sarılır. Tombulak kökü döşülerek toz haline getirilir. Kırk gün tombulak tozu katılmı suyla yıkanır.
- * Çocuk kırk günlük olunca vücuduna bal sürülür. Ak toprak tozu serpilerek kundaklanır.
- * Diş çıkaran çocuk için buğday kaynatılır, süt damıtılır.
- * Bebeğin göbeğidüşünce kırk tane taş parçaları çocuğu kayacaklar suya atarlar. Bebeği ykarlar.
- * Bebek ya am yorsa yedi ya na kadar yedi kapdan istenilen elbiselerle giydirilir. Erkek bebek erkekse saç yedi ya na kadar uzatılır. Kesilirken de kurban kanak tılır.
- * Adana ve çevresinde doğacak çocuğun yaamas için yedi Mehmet evinden para toplama uygulamasına rastlanmaktadır (Baçetinçelik, 1998).
- * Adana'da Bulgur, soğan, ciğer gibi yiyeceklerin anne sütünü çoaltacak na inanılır. Anadolu'nun deşik yörelerinde anne sütünün ço alması için çeşitli ekollerde uygulanan büyüsel pratiğeburada; otlamaya giden inen aza na soğan verilmesi, çobanın avucuna kavurga verilmesi biçiminde rastlanıyor (Baçetinçelik, 1998).

EVLENME ADETLERİ, İNANIŞLARI VE BUNLARA BAĞLI PRATİKLER (K.12,K.1, K.13,K.15, K.16)

Kuşak Kuşatma

Kuşak balama âdeti gelinin yakınları tarafından başlanır ve bekâreti temsil eder. Düğün günü gelinin erkek kardeşi yoksa dayısı veya amcası "gelin kuşağı" ad verilen kırk ipek eridi, gelinin beline üç defa çözürek bağlanır. Bu davranışla gelinin gideceği yere bolluk, bereket ve uğur getireceğine inanılır.

Eski Türk inançlarında alplerin, kamların kuşakları ile, kutsiyet ifade eden üç sayısının birleştirilirdir. Kuşak kuşağı, slâmiyet'in kabulüyle çeşitli tarikatlarda ve Ahilikte kilatlarında varlığını sürdürmektedir.

Gelin Başı Salavatlama

Çeyizden sonraki gün yenge, kız evine gelir. Akşam kına eğlentisi düzenlenir. Kınada davetliler oynar, eğlenir, sonra da kına yakılır. Eğlence bittikten sonra gelinin baş salavatları ve başında kelle ekeri kırılır. Ekerin bir kısmı ayrılır, düğün günü gelinle damat eve gittiğinde erbet yapıp içirilir. Eskiden kaynana, gelinin sözünü tutması için erbet tükürümü.

Tarsus'ta oğlan evinden iki tepsi öteberi hazırlanır. Köyün erkekleri bu tepsi alarak, gezdirerek kız evine getirir. Bu eğyalar kız evine bırakılır. Köy halkı kız evinde toplanır. Gelin

ortaya getirilir, davul çalınır, oynanır. Gelin bacı (Köyün ileri gelen, hali vakti yerinde, dul olmayan kadın) gelir, gelinin bacağına el demiriyle kelle çeker. Kanyaya gelenler balarıyla beraber mamas için bu ekerden yerler. Ekerin bacağına oğlanın annesine ya da kız kardeşine verilir. İlk gece gelinle damada bu ekerden erbet yapıp içirilir. Gelinin bacağına altın veya para atılır. Akşam komular gelir, gelin ortaya alınır, kanyaya yakılır. Kanyaya özendikten sonra gelinin eline biraz konur. Bu kanyaya salavatlar ve damada gönderilir. Damat bu kanyaya serçe parmağına yakar (Dalganteğin, 1995).

Adana'da duvak günü, kimi yörelerde çeşitli büyüsel pratikler de uygulanmaktadır. Bunların bazılarında gelin kilyeye doğru dönerek bir yastığa diz çöküp dua etmektedir. Yastığın etrafında üç kez döndürülmekte, ardından yastığın üzerine diz çöktürülmektedir. Ortaya konan yastığın üzerinden atlatılmakta ve dilekte bulunması istenmektedir. Ayrıca beraberinde getirdiği tuz ve çeker, mevlihte ortaya konan okunmuş tuz ve çekerle karıştırılmaktadır. Tuz ve çekerin üstünde durduğu sehpaye üç kez salavatla kaldırılarak dilekte bulunmaktadır. Yapılan bu pratiklerde amaç, gelinin yeni geldiği bu evde azağına tatlı, geçiminin iyi, çocuklarının sağlıklı olmasıdır. Yastığın obje olarak kullanılması, evlilik için toplumumuzda sıkça kullanılan "bir yastıkta kocama" sözünün bir yansımasıdır. Bu pratikle çiftlerin aynı yastığa yıllarca bacağı koymaları istenmektedir (Baçetinçelik, 1998).

Testi Kıırma

Tarsus'ta gelin, oğlan evine gidince eline bir ibrik su verilir. Su yere döktürülür ya da gelin eve girerken atılarak kırılır. Bunun sebebi suyun aydınlanma sembolü olmasıdır. Yere dökülen suyun evlilere huzur ve mutluluk getireceğine inanılır. (Dalganteğin, 1995). Testiye ceviz koyma eski Türklerdeki "saç" kılıdır. Bu hareket bir çeşit hayır duası almaya, birilerini sevindirmeye yöneliktir. Alada'da üzüm, çeker, buğday, para gibi şeylerin gelinin bacağına saç olarak serpilmediği görülmektedir.

Feke'de gelin eve girerken yapılan bardak kırma ve kapıya ya-bal sürme âdeti ise gelinin ileride uurlu, tatlı dilli ve evine baki bir kadın olması dileğini sembolize eden bir uygulamadır. Ayrıca damat ve gelinin üzerine serpilene arpa ve çeker ailenin bereketli olması anlamıyla yapılan bir iblettir (Karaka, 2005).

Kilit Açma

Adana'da belli bir yaşa geldiği halde evlenemeyen kızların kismetlerini açmak için çeşitli yollara başvurulur. Bunların bazıları kilit açma gelirdir. Kilit açma eylemi, cuma günü camiden ilk çakan kişiye yapılır. Kilit kırma bakanın üstünde açtırılmaktadır. Kimi zaman kilit perembe akşam bir delikanla kapattırılmakta kimi zaman da camiye giren kişiye kilit verilmekte; bu kişi girerken kilitlediği kilidi, camiden çıktktan sonra dualarla açmaktadır. Kilidin kapalı ile kismetin kapalı arasında ilişki kurulmakta ve kilidin açılmasıyla kismetin de açılacağına inanılmaktadır. Benzetme ögesinin kullanıldığı bu büyüsel pratiğin dini motifler de eklenerek ilemin dinsel güçlerle donatılması sağlanmıştır. İslam, Müslümanlar için kutsal sayılan cuma günü yapılmakta ve halk arasında kutlu kabul edilen saygı, 3 cuma tekrarlanmaktadır. Kismet açma için kırma elbisesinden yırtılan parçalar dilek amacıyla kullanılır. Açıklara çaput bakiya pratiğinin slâmiyet öncesi Türk topluluklarında da görülen kansız kurban sunma pratiklerindedir (Baçetinçelik, 1998).

Yörede uygulanan kilit kırma âdeti, benzetmeye dayalı büyüsel bir iblettir olarak değerlendirilebilir. Kismetin kapalı, kilidin kapalına benzetildiğinden kilidin açılmasıyla kismetin de açılacağına inanılır (Karaka, 2005).

Saçı Saçma

Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi Adana ve çevresindeki geleneksel düğünlerde de gelin oğlan evine geldiği zaman bacağından, buğday-arpa, kuru üzüm, çeker ve bozuk para atılmaktadır. Serpilene buğday, para ve arpa ile gelinin yeni evine bereket getirmesi, kismetinin bol olması, çocuklarının olması; üzüm ve çeker ile gelinin yeni evinde azağına tatlının iyi olması; para ile de gelin ve damadın zengin olmaları amaçlanmaktadır. Bu saçma; çoğu kez kayıncıya da aile büyüğüne bir kadına, gelinin arabası üstüne ya da indikten sonra bacağı üzerine serper (Baçetinçelik, 1998).

Levirat

Önceleri slâmiyet'in uygulamasında olmayan bazı âdet ve inanmaların slâm tarafından da onaylandığını söyleyebiliriz ve levirat âdetini buna örnek olarak verebiliriz. slâmiyet'in üvey annelerle evlenmeyi yasaklayıp kadınların ölen eplerinin kardeleleriyle evlenmesini emretmesinden sonra levirat âdeti bu yönde uygulanmaya başlamıştır.

Tozak

Güneyde Türkmenlerin kız ve gelinleri, tavuk tüylerini boyayarak balarına takarlar, onun ismine "tozak" denir. Tozak takılırken şu mani söylenir:

Yel vurur kozak oynar
Banda tozak oynar
Ben yarimi ne yaptım ki
O benden uzak oynar

Bu tozak, köy kadınları tarafından saatlerce hazırlanarak yapılır. Bu toza tıkanıkların kışmetinin açılacağına, toza tıkanan gelinlere ise uğur getireceğine inanılır (Yalgın, 1997: 143).

Diğer Düğün Adet ve İnanmaları (K.15,K.16,K.17,K33,K.34,K.35)

* Ekmek ve buğday bereket demektir. Yörük düğünlerinde kaynana, gelinin üstünde ekmek böler, bu üç defa, gelin bereketli olsun diye yapılır. Sonra Kur'an- Kerim gösterilir (Cin, 2004).

* Düğünde geline su gibi aydın, uurlu olsun diye su ceresi kırılır. Gelin evinde tatlı olsun diye su ceresinin içine şeker katılır (Cin, 2004).

* Gelinin banyosunda, uurlu tatlı dilli olsun diyerek şeker kırıp pekmez gezdirirler (Cin, 2004).

* Gelin babasının evinden giderken arkasından kovayla su serpilir. Amaç gelinin babasının evinden soğuyup gittiği yere alması sağlamaktır.

* Gelin, o lan evine geldiğinde, arabada ya da herhangi bir binek hayvanı üzerindeyken gelinin ilk çocuğunun erkek olması dileğiyle kucağına erkek çocuk verilir.

* Gelinin üzerine saç olarak buğday, arpa vb. gibi tahıllatılır. Bundan amaç gittiği yere bereket götürmesini sağlamaktır.

* Gelin, damadın evine girmeden önce kayınbaba ve kaynana kapının iki tarafında durarak ellerini yukarıda birleştirirler. Amaç ana babanın sözünden çekinmesini önlemektir.

* Gelinin kucağına çocuk verilir. Gelin de çocuğa mendil, apka, çorap verir. Geline pamuk ipliği kırılır. Bundan amaç gelinin huyunun kırılmasıdır. Yeşil bir yaprağına ya ve bal sürülür, gelin bunu kapıya yapıştırır.

* Düğün ve önemli olaylarda toy adı verilen toplu ziyafet.

* Genç kızların, gelin kızılarından uğur amacıyla bir parça saklamaları.

* Geline hayırlı uurlu olması için saç saçma.

* Gelin banyosuna tavuk tüyü takma.

* Gelin banyosunda kartal tüylerinden yapılmış kepezin kullanılması.

* Gelinin iyi huylu olması için iplik kırma.

* Düğünde düğün evine bayrak asma.

* Düğüne konuk olarak gelen obaların bayraklarla gelmeleri.

* Gelin alayının mezarlık çevresinde döndürülmesi.

* Yeni gelin aileye huzursuzluk getirmesin diye ayağının altına hafifçe yakılır.

* Gelin eve gelmeden önce kap ya bir ip ba lan r ve ya haz rlan r. Gelin eve girerken ipi k rar, ya kap ya sürer, su koyduklar kab devirir ve içeri girerler.

* K s r l k olmas n diye gerdek gecesi gelin ve damada yumurta yedirirler

ÖLÜM ADETLERİ, İNANIŞLARI VE BUNLARA BAĞLI PRATİKLER (Yalman, 1977:258-268) , (K.5, K.28, K.10,K.28, K.30,K.31, K.32)

Ölüm olay gerçeikle tikten sonra yeni bir ölümün olmamas için, ölünün yatt yere ta konmas ; ta n a r l n n ölümü almas , yok etmesi için, i i biten kazan n ters çevrilmesi; kazan n yeni bir ölümde kurulmas n önlemek için, cenaze geçerken ve y kan rken çoluk çocu un bile uyand r lmas ; uyuyanlar n, özellikle daha korumas z olan çocuklar n ölü bask n na u ramamalar için, ölünün y kanaca suyun evden kullan lmay p d ardan getirilmesi; ölümün evdeki di er bireylere bula mas n önlemek için, cenazeden sonra evde “üzerlik”, “buhur” tütürülmesi; evin süpürülmesi; evde dola an ölüm ruhunu ve di er kötü ruhlar uzakla t rmak için, cenaze evden ç kar l rken arkas ndan oklava ya da b çak gibi eyler at lmas , haftan n ilk günü ölen cenazenin y kan rken üstünde oklava k r lmas ; evden ç kan ölünün arkas n n kesilmesi, devam n n olmamas için, cenaze evinden geldikten sonra el yüz y kanmas ; ölümün bula mamas için uygulanan davran lardand r (Ba çetinçelik,1998).

Toplumumuzun her kesiminde ölümün belirli günlerinde uygulanan pratikler, slamiyet öncesi Türk toplumlar nda da uygulanan adet ve inanmalardand r. Her dönemde Türk topluluklar nda ölünün gömüldü ü gün eve dönü te , kurbanlar kesilip yemekler yenmi ve bu toplu yemek yeme özellikle 3., 7., 20. ve 40. günde bütün köy ve oba halk n n kat l m yla ölenin ruhu için tekrarlanm t r. Özellikle ölümün yl dönümünde yap lan törenlere büyük önem verilmi tir. slamiyet’ten sonra, slami çevrelerin ölünün ruhu için yemek yeme prati ini ho görmemelerine ve kar ç kmalar na ra men, belirli günlerde yenen bu yemekler slami motiflerle de renklenerek ölünün ruhu için okunan dua, Kur’an ve mevlitlerle yüz y llard r Müslüman Türk topluluklar nda uygulanagelmi tir (Ba çetinçelik,1998).

Ölen ki inin e yalar y kanarak ve temizlenerek ölümden ar nd r lmakta ve ba kalar na verilerek de ölüm evden d ar ya ç kar lmaktad r. Ölünün b rakt e yalar yla, geride kalanlar tedirgin edece i korkusu, uygulanan pratiklere egemen olmaktadır. Yine de bu amaçla, ölenin gözünün arkada kalmamas için, ölenin en yeni giysisi tabutun üstüne konulmaktadır. Ölenin e yalar yla ilgili bu uygulamalarda slamiyet öncesi Türk topluluklar nda görülen, ölenin öte dünyada da ihtiyac olaca dü üncesiyle; ölünün giysileriyle ve e yalar yla gömülmesi prati inin izlerini görmek mümkündür (Ba çetinçelik,1998).

Eski Türklerden günümüze kadar Türk toplumlar için mezarlar ve mezarlar kutsal yerler olarak kabul edilmi , s k s k ziyaret edildi inde ölülerin mutlu olaca na inan lm t r. “Atalar kültü” eskiden oldu u gibi bugün de i levini sürdürmektedir.

Feke’de y kama ve kefenleme slami usullere göre yap lmaktad r. Ölünün y kanmas , abdest ald r lmas , kefenlenmesi bu esaslara göre yap lan uygulamalard r. Bunlar n yan nda ölünün y kand suyun kaynat ld kazan n ters çevrilmesi ise büyüsel bir i lem olarak de erlendirilebilir. Kazan n ters çevrilmesiyle ölümün kazan n alt nda kalmas ve oradan uzak olmas sa lanmaya çal lmaktad r (Karaka , 2005).

Feke’de ölü evinde gördü ümüz âdetler bize eski Türklerde görülen mezardan dönenlerin ölünün ç kt eve gelip topluca yemek yemelerini ve içki içmelerini hat rlatmaktadır. slâmî gelenek içinde içki yasak oldu u için içki içme âdeti kaybolmu ; fakat topluca yemek yeme âdeti devam etmektedir. Bu da bize eski kültür izlerinin slâmiyet’e ra men bugün hâlâ varl n devam etti ini göstermektedir (Karaka , 2005).

Feke’de ölen ki inin e yalar n n y kan p ihtiyaç sahiplerine verilmesi dini bir i lem gibi görünmesine kar n bu i lem, ölümün ar t l p evden uzakla t r lmas ve ölünün tekrar geri gelebilece i inanc na dayal büyüsel bir i lem olarak de erlendirebiliriz. Ölenin yak nlar , devir ile ölen yak nlar n n

dünyada yerine getiremedi i slâmî emirleri yerine getirmeye çal rlar. Böylece geride kalanlar ölenin di er dünyadaki durumunu kolayla t rd klar na ve rahat olmas n sa lad klar na inan rlar (Karaka , 2005).

Alada ve çevresinde, ölünün ard ndan bir dizi âdet ve inanma uygulan r. Dinsel yönü a r basan bu uygulamalarda, büyüsel pratikler de görülür. Rüyalar n, birtak m nesnelere ve hayvanlar n ölümü ça rd dü ünülür. Ölümü uzakla t rmak için çe itli davran lar da bulunulur. Cenaze ç ktktan sonra kötü ruhlar evden uzakla t rmak için tütsü yap l r (Y lmaz, 2005).

Eski Türklerden günümüze gelen bir inan la, ölünün gömüldü ü gün, mezardan dönenlerin ölü evinde yemek yeme gelene ine Alada 'da da rastl yoruz (Y lmaz, 2005).

Alada 'da ölünün evinin kap s yedi gün hiç kapanmamakta, gelen gidenler olmaktadır. Bu arada, ki inin öldü ü odada “yedi gün” k yak lmaktadır (Y lmaz, 2005).

Alada 'da ölenin giysilerinin ba kalar na verilmesinde “hay r” amac güdülse de bu davran n kökeninde, ölümün insan psikolojisi üzerinde yaratt korku ile ölümün evden uzakla t r lmas bulunmaktad r (Y lmaz, 2005).

Mezartaşı- Ölüm

Bu adet eski Türk ve Orta Asya, Mezopotamya kültürlerinden kalmad r. Arap - slam ülkelerinde mezar ta na rastlanmaz. Mezarlara ta dikilmesi slam co rafyas nda sadece Anadolu'da vard r. Ruhun ölmezli ine inan ld için “ölüm” kelimesi yerine “dünya de i tirdi”, “göçtü”, “don de i tirdi”, “hakka yürüdü” gibi terimler kullan l r.

Mezar saçısı

Eski Türkler, ola anüstü güçlere sahip oldu una inan lan iye ve ruhlar memnun etmek, onlar n yard m n ve r zas n kazanmak amac yla yiyecek-içecek da t rlar d . Bunlara “saç ” ad verilmi tir. Saç lar öz itibariyle “kans z kurban” niteli indedir. te mezarlar n üstüne serpilene arpa, bu day, bulgur gibi yiyecekler de iyeleri memnun etmek amac n ta r. Kans z kurbanlar sayesinde kara iyeleri memnun ederek mezardan uzakla t rmak ya da ak iyelerin yard m n kazanmak amac n n güdüldü ü söylenebilir. Mezar üzerine arpa ya da bu day serpilmesindeki amaç; mezar ba na gelen hayvanlar n bunlar yemesi ve ölüye sevap kazand rmas d r.

Ölüye Kına Yakma

Ta eli yöresinde ya l hastalar ölmeden önce el ve ayaklar na k na yak larak süsleme, ölüye k na yakma, ölüye sürme çekme ve ba na çiçek takma i lemleri uygulama eski inanç kal nt lar d r. Ölen ki i iyi bir insan ise çiçe in çürümeyece ine inan l r (Dalg ntekin, 1995).

Ölü Evinde Işık

Çukurova'da ölünün y kand yerde k yak l r. Eski Türklerden beri bu âdet de i ik ekillerde kendini göstermektedir. Türk inançlar na göre, ölü evine k rk gün süre ile girmeye çal an ruhlar bulunmaktad r. Ölüm ruhlar ndan korunmak için ölü evinde k rk gün k yak l r. K rg z-Kazaklarda ölünün ruhu için ölü evinde her gün bir tane mum yak l r ve bu k rk gün devam eder. Bu inanç Göktürklerde, Bulgaristan ve Azerbaycan Türklerinde, A r , Van ve Erzurum'da da görülmektedir. Türk inançlar na göre, ölü evine k rk gün süre ile girmeye çal an ruhlar bulunmaktad r. Ölüm ruhlar ndan korunmak için ölü evinde k rk gün k yak l r.

Ölü Kazanını Ters Çevirme

Çukurova'da ölünün y kanmas ndan sonra ölü suyunun kaynat ld kazan ters çevrilip üzerine su konur. Kazan n ters çevrilmesinin sebebi; bir daha suyun s nmamas , yani bir daha o ailede ölüm olay n n ya anmas n n istenmeyi idir. Kazan kuran ve kald ran ki inin ayn ki i olmas gerekmektedir. Kazan ters çevrildikten sonra üstüne su konmas n n sebebi; ölen ki inin ruhunun eve geldi inde bu sudan içmesini sa lamakt r. Çukurova'da kazan ters çevrildikten sonra içine bir de mum yak l r. Cenaze suyunun kaynat ld kazan n ate i söndürülmez (Dalg ntekin, 1995).

Günlük Tüttürme

Alada 'da cenazenin kefenlenmesi s ras nda bir kaba yak lan ate ten al nan biraz köz konur ve üstüne de günlük serpilir. Bu, ölünün çevresinde gezdirilir. Günlükten ç kan koku kefene ve cenazeye tüttürülür. Buna “günlük tüttürme” denir. Bu, ölünün güzel kokmas , öbür dünyaya temiz gitmesi ve öbür dünyada yerinin de kokusu gibi güzel olmas için yap l r (Y lmaz, 2005).

Murt Dalı

Tarsus'ta baz köylerde ölünün y kanaca suya murt dal at l r; çünkü murt dal kutsal say l r. Hz. Muhammed murt dal n n kutsal oldu unu söylemi tir. Tüm bitkiler sabaha kadar k rk defa silkinirken murt dal , yaz k namaz k larak Allah' zikreder. te bu nedenle dört mevsim ye il kal r (Dalg ntekin, 1995).

Ölü Aşı

Tarsus'ta cenazenin kalkt yere, bir tabak un, bir so an ve bir ka k ya ilave edilerek konur, sonra da bir fakire verilir. Yörede pek nadir rastlanan bu âdetin amac ; ki inin eceliyle öldü ünü belirtmektir. Bu prati in uygulanmas nda kötü iyeleri memnun etmek için ikramda bulunma, kötü iyelerin kötülüklerini uzakla tırma gibi bir amac n oldu unu söyleyebiliriz. Dolay s yla eski inanç sistemleriyle ba lant kurabiliriz (Dalg ntekin, 1995).

Ölü Evini Temizleme

Tarsus'ta ölümle ilgili bir inan a göre, Azrail can alaca zaman evde bulunur. Ölen ki i kötüyse Azrail can al rken balta, b çak gibi kesici aletler kullan r. Bu esnada, kanlar etrafa s çrar. te bu sebeple cenaze kald r l nca evin sergisi de kald r l r ve iyice y kan r. Altay Türklerinde de ölüm olay ndan dolayı kirlendi i kabul edilen ev, özel olarak davet edilen kamlara temizletildi (Dalg ntekin, 1995).

Şişe Kırma

Kefenin üzerine zezem suyu ve koku sürüldükten sonra bunlar n içinde bulundu u i e yere at larak k r l r. Bunun sebebi; bir daha ölüm olay n n gerçeikle mesini istememidir.

Mezarlık Adetleri

* Tarsus'ta mezar üzerine dikilen bitkilerin hem mezar n kaybolmas n önledi i hem de salland kça ölünün günahlar n n döküldü üne inan l r (Dalg ntekin, 1995).

* Mezar n ba na k r m z bayrak tak l r.

Ölü Ardı Yemek Verme

Ölünün arkas ndan k rk nc gün yemek yap l r, elli ikinci gün lokma dökülür. Tarsus'ta yas törenlerinin ba nda ölünün ruhu için verilen yemekler gelir. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde tan d klara yemek verilir ya da ölünün ruhuna Kur'an- Kerim okutulur. Eski Türklerde de cenaze törenlerinde at yar lar düzenlenir, ölü a denen ziyafetler verilirdi. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde yap lan yemekler asl nda slâmi kurallardan de ildir. slâmiyet'e göre bu yemekleri yapma zorunlulu u yoktur; ama zamanla 7-40 ve 52 gibi formülistik say lara zamanla slâmiyet'e girerek slâmi renge bürünmü , halk taraf ndan kabul görmü tür. Böylece slâmiyet'in asl nda olmayan bir pratik slâmi nitelik kazanm t r (Dalg ntekin, 1995).

slamiyet öncesi adet ve inanmalarda görüldü ü gibi, ölünün ruhuna yemek verilmesi ya da öte dünyada da t pk bu dünyada oldu u gibi yemek yedi i dü üncesi, günümüz toplumunda da görüldür.

Mezar Ziyareti

Bulgar Da Yörüklerinde gelin alay do ru oban n mezarl na gelir. Topluca mezarl n etraf nda bir defa dönülür.

Kefen Adetleri

Kefen b çakla kesilir ve elle dikilir. Dikilirken ipin başına ve sonuna düüm atılmaz. Düüm atıldı takdirde öteki dünyada görülemezine inanılır.

Kazma Kürek Takırtısı

Cenaze evinde ölü gömüldükten sonra bir ziyafet verilir. Buna “kazma kürek takırtısı” denir. Türkmenler, genç ölmüş bir adam gömüldükten sonra, onun atın süsleri ve ölünün üstünden çikan elbiseyi bir aca giydirebilirler. Köyün kadınlar donatılmı bu at ve giydirilmi aca n kar s na geçerek a tlar okuyup a larlar (Cin, 2004).

Eski Türklerden günümüze kadar gelen bir gelenekle, ölünün gömüldü ü gün, mezardan dönenlerin ölü evinde yemek yeme pratiğine Adana ve çevresinde de rastlıyoruz. “Kazma-kürek” yeme i veya “kazma takırtısı” ad verilen bu yemek toplu ekilde “ölünün ruhu için” yenilmektedir (Baçetinelik,1998).

Diğer Ölüm Adet ve İnanmaları (K.18,K.19,K.20,K.21)

- * Ölünün can için yedi gün çörek dağıtılır. Helva dökülür.
- * Ölü çikan eve ertesi gün ekmek ve yemek göndermek adettir.
- * Cenaze suyunun alından su kabının (kevgi) a z b çakla açılmaz ta la k r l r.
- * Ölüm âdetlerinde gece ate yakılmaz .
- * Ölüm sonrası toplu yemek.
- * Cenaze ateinin söndürülmemesi.

İNANIŞLAR İNANMALAR VE BUNLARA BAĞLI PRATİKLER (K.18,K.19,K.20,K.23,K.24, K.25,K.26)

Nazar

Nazar çok yaygın bir inançtır. Bazı insanlar n ola and özellikleri oldu u ve bunların bak ların n kar larındaki kimselere rahatsızlık verdiğine, kötülük yaptına inanılır. Bunun önüne geçmek için “nazar boncuğu”, “göz boncuğu” v.s. takılır. Nazar eski Türk inançlarından dır.

Nazara çok inanılır. Bazılarının kl bir göze sahip oldu una, bu insanların kötü bir niyetle baktıklarında nazar dediğine inanılır. Özellikle nazar de mesin diye karaçal, dardan, kördikenden süs yapılarak mavi boncukla birlikte hayvanların boynuna takılır. Ayrıca deve boncuğu ve gök boncuk, hayvanlara ve çocuklara takılır. Nazar için üzerlik otu ate e atılıp yakılarak insanlara ve hayvanlara koklatılır. Nazar için kurun dökülür, tuz yakılır ve nazar dediğine inanılan kilerin üzerlerinden çevrilir. Nazara karşı karaçal tın r. Nazar de mesin diye evlere hayvan iskeleti asılır.

Feke’de nazara büyük ölçüde inanılmaz konusunda, nazarın çe itli hadislerde ve ayetlerde yer aldığı idare etmek gerekir. Nazar slâmiyet kaynaklı olmasına rağmen nazara karşı yapılan uygulamalar büyük ölçüde dini gelenek içerisinde yer almayan büyüsel uygulamalardır (Karaka, 2005).

* Yörükler nazara inanırlar. Nazar de mesin diye gök renkli boncuk talar ya da karaçal y iç çama rlar na takarlar.

* Nazar de mesin diye üzerlik otunun tohumu yakılır. Tütsünün altına girilir.

Urasa- Sanaka

Hastalıklar, nazar için yapılan tılsımlarla kurun dökme, kömür söndürme, mum dökme ve üzerlik yakma gibi kocakar tedavilerine “urasa” denir. Güney yurttan say lamayacak kadar çok

urasa vard r. Urasa grubuna giren halk inançlar ndan baz lar unlard r: Dolu ya arken soka a bir demir parças at lmas , sar l a yakalanan ki inin yüzüne habersizken tükürülmesi, gebe kad n n bir ta al p meyve vermeyen bir a ac n dibine yerle tirmesi. Urasalarda Türkçe olarak okunan temenni ve dualar n ismine “sanaka” derler. “Elemtere fi , kem gözlere i ” gibi. Parp : Bir aletle çizgiler ve da lamalar gibi insan ve hayvan vücuduna ameliyat yapman n ad d r. U ur dövmeleri yapmak, dalak kesmek gibi (Yalg n, 1993: 509).

Tuz Ekmek Hakkı

Ba a r yan ki inin ba n n etraf nda tuz veya ekmek gezdirilir, ate e at l r. Bu uygulama ate e at lan tuz ve ekmek ocak iyesine verilen bir saç d r. “Tuz ekmekzgikk ”n n Türkza al inançlar nda önemli bir yeri vard r (Yalg n, 1997: 62).

Ateş

Alada Yörüklerinde ocakta ate yanarken (h ss) diye bir ses ç karsa ev halk n n iyilikle yad edildi i, bereket temenni edildi ine inan l r. Bu inanç ocak iyesi ile kurulan ileti im ve onun mutlu edilmesine verilen önemi göstermektedir (Kalafat, 1994: 184).

Ate e hürmet çoktur. Ate için öyle dua etmek Türkmen adetlerindedir. “Ey Allah bizi nurdan, nardan ay rma. (Cin, 2004).

Ocak

Yörede ocakl olarak adlandır lan ki iler bize slâmiyet öncesindeki amanlar hat rlatmaktadır. Eski Türklerde amanlar n hastal klar sa altma güçleri oldu una inan l rd . amanlar bu güçlerini genellikle büyüsel i lemler ile kullan rlard . Ocakl ki iler geçmi te amanlar n yerine getirdi i sa altma i levini yerine getirmektedir. Muska yazma ve okuma türünden i lemler de slâmî motifleri simgelemektedir (Karaka , 2005).

Yörüklerde ocak inan vard r. K z ldere’de bir ocak varm . Zehirli y lan soktu unda gidilirmi . Ocakl k elle devredilir. Büyüye, t ls ma inan lmaz; fakat oca a gidilir. Baz hastal klar n yaln zca yat rlara, ocaklara gidince iyile ti ine inan l r. “K z l Yörük” ve “Y lanc k” diye bilinen ayakta veya kolda görülen bir hastal kta mutlaka oca a gidilir. Bu olay Per embe günleri yap l r. Dua ile efsunlanm b çak bat r larak kan ak t rak hastal n kaybolaca na inan l r (Cin, 2004).

Saçı Saçma

Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi Adana ve çevresindeki geleneksel düğünlerde de gelin olan evine geldiği zaman bandan, buğday-arpa, kuru üzüm, eker ve bozuk para atılmaktadır. Serpilene buğday, arpa ve arpa ile gelinin yeni evine bereket getirmesi, kismetinin bol olması, çocuklarının olması; üzüm ve eker ile gelinin yeni evinde ağız tadının iyi olması; para ile de gelin ve damadın zengin olmaları amaçlanmaktadır. Bu saç yığı; çoğu kez kayınvalide ya da aile büyüğü bir kadın, gelinin arabasının üstüne ya da indikten sonra banyo üzerine serper (Bağcıoğlu, 1998).

Güneş ve Ayı Kutsama

Anadolu'da güneşin ve ayın ilk görülmesi sırasında, ya da ay hilaliken niyaz eder, dua eder, kutsarlar. Bunlar slamda yoktur. Eski Türk inancı olan Göktürk (Kök-tengri) inancından

Diğer İnanış ve İnanmalar

* Ak am üzeri veya ak am kom uya bir ey vermenin u ursuzluk getirece ine inan lmaktadır. Buna göre, ikindiden sonra kazan verme veya kom ununun, tuz, süt istemesinin o eve felaket getirece ine inan lmaktadır. Böylece, kazan n karal ile kara haber, un, tuz, sütün beyazl ile kefen arasında ili ki kurulmu ve bu davran lar da bulunulmaktan kaç n lmaktadır (Ba çetinçelik,1998).

* Ziyarete, yat rlara ve a açlara dilek için bez ve saç ba lan r.

* Kumru, güvercin ve k rlang ç gibi ku lar n vurulmas günah say l r. Güvercinlerin cennetteki huri k zlar olduklar na inan l r.

* Kaybolan e ya için kol okunur, kol büzülürse kay b n bulunaca na inan l r. Buna kol kar lamak denir.

* Ö leden sonra bereket kaçmamas için süt, yo urt ve dam zlk verilmez.

* Yörükler koyunu pirl hayvan kabul ederler, çok kutlu sayarlar. Ayr ca çobanl da u urlu sayarlar (Cin, 2004).

* Yolda tilkinin görülmesi veya kesip geçmesi hay rl ve u urlu bir i e alamettir (Cin, 2004).

* Yörüklerde karaçam, kara ard ç, a ac ve and z çok k ymetlidir, kutsal say l r (Cin, 2004).

* Alada Yörüklerinde av , av n bereketli olmas için avc lar tüfekleriyle mezarl n etraf nda 3, 7 ve 40 defa döner. Bu bir tavaf olay d r. Mezarl k, ata ruhunun bulundu u mekând r ve ata ruhu kutsald r (Yalg n, 1997: 385).

BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR (K.34, K.12, K.35, K.1, K.4)

Şölen-Tören

Dü ün, tören, ölen gibi kutlamalar eski Türk kültüründe çok yayg nd r; Kutlamalar ekil de i tirmekle birlikte günümüzde de sürmektedir.

Askere Yolcu Etme Âdetleri (K.27, K.32)

Askere giden delikanl ya bir lokma s rt l r, s rt lan lokman n yar s k smetini geri çekip getirmesi için saklan r. Bundan amaç askerin sa salim evine gelmesidir.

Yörükler, askere giden delikanl ya k na yakarlar. nan a göre; koçlara k na Allah'a kurban etmek için, k zlar n saç na k na kocalar na kurban etmek için, askere giden delikanl lar n eline k na vatana kurban etmek için yak l r.

Hidrellez

H drellez günü, kim ne istiyorsa onun eklini ak am ta ile yapar, sabah güne ç kmadan önce onu üç hlas bir Fatiha okuyarak bozar. H drellez ak am ate yak l r ve ate in etraf nda dönülür. H drellez'de ate in üzerinden atlayarak günahlar n dökülmesi burada a ac n sallanmas yla günahlar n dökülmesi ekinde kar m za ç kmaktadır (Dalg ntekin, 1995).

Diğer Bayram,Tören ve Kutlamalar (K.23, K.24, K.34, K.12,K.28)

* Göçün hay rl geçmesi için kurban kesme.

* Seyirlik oyunlar nda Arap k l na girme (kara motifi).

* Evin bereketinin kaçmamas için al nan önlemler.

* Ate ve külün kutsall .

* Ya mur duas , koyun ve kuzusunun suyuna iki yakasında mele mesi, kurban, toplu yemek.

* Do um adetlerinde kutlu kavramın nın ya atılması .

* Çocuklara yalnızca büyüklerin ad koymas .

* Yörük mutfa nda unutulmuş eski kültür izlerinin en güzel örneklerini görüyoruz (süt dolaz , ekme dolaz , yepinti, çileme, tovgana ekme i, batırk vb.)

Sonuç:

slamiyet öncesi inanç sistemlerindeki "aynı anda de i ik k l k larda görünme, mekan a ma, öldükten sonra dirilmi görölme, ak lıdan geçenleri bilme, ölüyü diriltme, hastalıklar iyile tirme, tabiat kuvvetlerine hükmetme, hayvan k l na girme, göklerde uçma, ate te yanmama, ba ka bir keramet sahibine meydan okuyup onu alt etme, insanlar ta a çevirme, dü mana kötülükler musallat etme ya l kad n ve erke i çocuk sahibi yapma, su üstünde yürüme" gibi motifler Anadolu menkabelerinde bütün canlı yla ya amaktadır (Ocak,1984:91-93; Güngör, 1996:239). Bu inançlar: halk hekimli inde, ya mur ya dırma törenlerinde, mevsimlik törenlerde, semahlarda, kutsal a aç, gelinin büyüsunün bozulmas için su üzerinden cevizinin geçirilmesi, kurt a z ba latma, adak çaputu ba lama, albast , ta kesilme inanc , yatr, ziyaret yerlerinden medet umma, elbise ve baz e yalarla gömölme vd. olarak s ralanabilir.

Türkler, slamiyet'i kabul ettikten sonra eski inançlar ndan atalar ve tabiat kültürlerini, ekil-don de i tirmeyi, Tanr 'n n insan eklinde görölmesi inanc n , ruhun ba ka bedende hayat n sürdürmesi inanc olan tenasühü, Budizm ve amanizm'de görölün havada uçma ve di er sihir, büyü, ongun gibi inançlar n slamiyet'te de sürdürdüler. Velilerin etraf nda olu an menkabeler atalar kültürle ba lant l d r. slamiyet'in kabulünden sonra atalar kültü Anadolu'da veli kültürünün olu umunda etkili rol oynam t r (Ocak, 1992:10). Velilerin bir ço u ad yla ya at l rken bir ço unun ad unutulmu , kerametleri yatr ve ziyaretlere ad olarak verilmi tir (Artun, 2000: 40).

Yüzy llar geçse de, toplumda çok uyulan âdet ve inanma kal plar o toplumun her döneminde kendini gösterir. Dolay s yla günümüzde de ya ayan âdet ve inanmalarda Türklerin ilk din ve inanç sistemlerinin izlerini bulmak mümkündür. Ölü evinde kırk gün süreyle k yak mas , mezar üzerine arpa, bu day, bulgur gibi e yelerin serpilmesi, cenaze törenlerinde ziyafet verilmesi, geline saç saçmak, çocuk do duktan sonra "son"un topra a gömölmesi, eski inançlar n bugüne kadar gelmi ekilleridir; ama halk bu âdet ve inanmalar n ço unun eski inançlardan geldi ini bilmemekte, hatta eski inançlardan geldi ini kabul etmemektedir. Eski Türk inançlar n n izlerini ta yan bir k s m âdetlerin niçin yapıld n bilmeyen halk, "Bu âdettir, âdete uyulmazsa olmaz" kar l n vererek âdetlerin vazgeçilmezli ini ortaya koymaktadır. Bu da bize, ritüel i levini kaybetmi eski inanç kal nt lar n n âdet ad alt nda ya ad n göstermektedir.

Bir çok inanç ve bunlar n etraf nda olu mu uygulamalar n belirlenip ortaya konmas ritüel olarak adlandırılma m z olgular n günümüzde ald ekli tespit etmemizi sa layacaktır. Ayr ca ritüellerin iç dinami i, çal ma prensipleri ortaya ç kacaktır. inançlar n çok kat , çok kuvvetli yapt r m gücü vardır. inançlar gerek inanç sistemi içinde, gerek dinsel, gerekse toplumsal yönüyle bir takım i levler üstlenmi tir.

Çukurova Yörük ve Türkmenlerinin gelenek ve göreneklerinden yola ç kararak, eski Türk kültürünün izlerini bulmaya çal t k. Bu tür çal malar sürdürüldü ünde pek çok eski kültür izlerini bulabilece imiz inanc n ta yoruz.

KAYNAKÇA

Aksoy, Muammer; 1987, Bir Kültür Kodu Olarak TDAD, Ankara.

Artun, Erman; 2000, Adana Halk Kültürü Ara tırmalar , Adana

Avç o lu, Do an; 1995, Türklerin Tarihi 1., Tekin Yay nlar , İstanbul

Baykurt, Feri; 1993, Çukurova'da Türkmenler Ve Halk Oyunları , Adana Valiliği-Çukurova Üniversitesi I. Uluslararası Karacaoğlu-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, Bildiriler, Ç.Ü. Basın Mevki, Adana.

Boratav, Pertev Naili, 2000, Halk Edebiyatı Dersleri, Tarih Vakfı Yayınları , İstanbul

Çevik, Hikmet; 1971, Tekirdağ Yörükleri, Tekirdağ Halkevi Yayınları , Eko Matbaası , İstanbul.

Çelik, Nilgün; 2001, Çel Tahtacıların Dini inanışları ve Dini Törenleri, Halk Kültürü, Anonim Halk Edebiyatı , Ç.Ü. Sos.Bilim Enst., Yayınlanmamış Dokt. Tezi, Adana

Cin, Firdevs (2004), Ceyhan Yörüklerinde Halk Kültürü Araştırmaları , Basın Mevki Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çobanoğlu, Özkul; 2000, "Türk Dünyası Sosyo-Kültürel Bağlamında Nevruz Bayramının Yapısal ve İlevsel Bakımlardan Halk Bilimsel Çözümü" Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri, HAGEM Yayınları , Ankara.

Dalgantekin, Huri (1995), *Tarsus Âdet ve İnanışları*, Basın Mevki Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, VII+180 s.

Derleme Sözlüğü; 1979, T.D.K. Yayınları , T.T.K. Basın Mevki, Ankara.

Dulkadir, Hilmi;1993, Yörükler, Çel Kültür Dergisi, Sayı . 29, Kasım 1993, Kültür Ofset Basın Mevki, Mersin.

Eliade, Mircea; 1987, Encyclopedia Of Religion v.13. Mc Millan, Newyork

Eren, Naci;1979, Yörük Göçü, T.F.A. 18-19/362 Eylül

Eröz, Mehmet, 1991, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları İstanbul 679.763 s. (Erişim: 14.07.2014)

- Ocak, Ahmet Ya ar; 2000, Alevi Bekta i nançlar n n slam Öncesi Temelleri, stanbul
- Ocak, Ahmet Ya ar;1992, Menak pnameler, Ankara
- Örnek, Sedat Veyis; 1988, 100 Soruda lkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, stanbul
- Özbudun, Sibel; 1997, Ayinden Törene: Siyasal ktidar Kurulma ve Kurumsalla ma Sürecinde Törenlerin levleri, stanbul.
- Tezcan, Mahmut; 1966, Kültürel Antropoloji, Ankara
- Tezcan, Mahmut; 1997, “Türk Co kusunun Simgesi Nevruz”, Türk Dünyas , Ankara.
- Turan, erafettin; 1994, Türk Kültür Tarihi, stanbul
- Yalman (Yalg n), Ali R za; 1977, Cenup'ta Türkmen Oymaklar , Haz: Sabahat Emir, Ankara Kültür Bakanl Yay., M.E.B. Bas mevi, stanbul.
- Y lmaz, M. Ali (2005), *Aladağ Halk Kültürü Araştırması*, Bas Imam Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Y lmaz, Tu ba (2000), *Adana İli Karaisalı İlçesi Kırıklı Köyü Folklor Araştırması*, Ç.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Bitirme Tezi, 42 s.
- Yörükân, Yusuf Ziya; 1928, Tahtac lar, Dar-ül Fünun lahiyat Fakültesi Mecmuas , stanbul

KAYNAK K LER

- K.1 Ahmet Y lmaz. 43, Demirta Köyü, Adana.
- K.2 Birsen Karata . 55, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.3 Celil Duran. Dokuztekne Köyü, 70, Adana.
- K.4 Cennet Mamak, 98, evli, ev han m , ö renimi yok, Yumurtal k, Adana.
- K.5 Döne Akkaya. 47, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.6 Emine DüNDAR. 55, Dokuztekne Köyü, Ceyhan, Adana
- K.7 Emine Tekkol. 80, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.8 Fatma Karata . 53, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.9 F nd k Türkay, 75, okuma yazmas yok, Tecirli A ireti, Adana.
- K.10 Gülsüm en. 55, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.11 Hamide Sakar. 42, lkokul, Adana.
- K.12 Han m Mamak. 50, evli, ev han m , lkokul, Yumurtal k, Adana.
- K.13 Hasan K l ç, 32, lkokul, Yahyal Barahzama, Adana.
- K.14 Hatice Güler. Ö renimi yok, ev han m , Karaci er mezras , Adana.
- K.15 Hayrettin Uygun. 45, lkokul, çiftçi, Karaisal , Adana.
- K.16 Hüseyin Kaynak, 73, okuma yazmas yok, Tecirli A ireti, Adana.
- K.17 Hüseyin Saban. 51, Yahyal Barahzama Köyü, Adana.
- K.18 Hüseyin Uygun. 75, lkokul, hayvanc l kla u ra yor, Tecirli A ireti, Adana.
- K.19 brahim Akkaya. 42, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.20 smail Mamak- lkokul, 50, evli, Yörük, Adana
- K.21 Kerime Alt parmak. 45, lkokul, ev han m , Adana.
- K.22 Mehmet Dinler. 40, lkokul, Adana.
- K.23 Mehmet Getir, 40, lkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.24 Mehmet Zeren. 50, Ceyhan, Dokuztekne Köyü, evli, Yüksekokul, Ceyhan, Adana.
- K.25 Munise Mamak. 26, evli, ev han m , lkokul, Yumurtal k, Adana.

- K.26 Murat Evat. Soysal Köyü, 50, Adana.
- K.27 Mustafa Sar . 60, Müteahhit, Ke li, Adana.
- K.28 Nuran Sert. 47, İkokul, Hac ahmetli Köyü, Mut, Mersin.
- K.29 Osman Çelik. Dutlu Köyü, 52, Adana.
- K.30 Ömer Torun. 62, okumam , Dokuztekne Köyü, Adana.
- K.31 Özlem Yönder. 20, Üniversite Ö rencisi, Adana.
- K.32 Selahattin Kaya. 47, emekli, Ke li, Adana.
- K.33 Sultan Balkarkaya. 37, ev han m , İkokul, Yumurtal k, Adana.
- K.34 Süleyman Dava. Tecirli A ıreti, 69, Adana.
- K.35 Süleyman Dura. 69, okuma yazmas yok, Tekeli A ıreti, Adana.
- K.36 Süleyman Kaçar. 70, İkokul, Ceyhan, Adana.
- K.37 Ümmü Özgüç. 60, İkokul, Adana.